

УДК 394(477)"1914/1918"

МЕМУАРНА СПАДЩИНА ІВАННИ БЛАЖКЕВИЧ (1886–1977) ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ ЇЇ ГРОМАДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Оксана ДРОГОБИЦЬКА

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя
Стефаника», кафедра етнології і археології, вул. Шевченка 57, 76018, Івано-
Франківськ, Україна
e-mail: oksanca@meta.ua

У статті проаналізовано мемуарну спадщину письменниці і педагога Івонни Блажкевич (1886–1977). Автор має на меті з'ясувати основні складові її громадської діяльності в роки Першої світової війни. Численні автобіографічні записи І. Блажкевич дозволяють відтворити життєвий шлях та її культурно-освітню, кооперативну, літературну діяльність.

Відзначено, що вчителька неодноразово допомагала сиротам, колишнім полоненим, пораненим і хворим військовим. У дуже складних умовах воєнного часу вона вирішувати проблеми постачання продуктів харчування для селян. Як секретар товариства "Сільський господар" І. Блажкевич особисто клопотала про допомогу мешканцям зруйнованих сіл. Вона намагалася піднести соціально-економічний рівень життя селян і через організацію спеціальних господарських курсів.

Велику увагу звернено на внесок педагога у процес організації сільських кооперативних установ та розвиток українського кооперативного руху. Саме цей напрямок її громадської роботи заслуговує на посилену увагу істориків і краєзнавців.

Ключові слова: Іванна Блажкевич, мемуари, громадська діяльність, селяни.

The article analyzes the memoir inheritance of writer and teacher Ivanna Blazhkevich (1886–1977). The author aims to find out the main components of her public activity during the First World War. She wrote numerous autobiographical records that allow us to recreate the way of life and its cultural-educational, cooperative, and literary activities.

The greatest information about the public activity of the teacher is presented by the diary "Woman on the battle line". The records cover 1914–1921 and is a valuable historical source of the period of the First World War and the subsequent national liberation struggles of Ukrainians in the territories of Galicia.

Her public activity during the First World War was promoted on the basis of memoirs, autobiographies and diaries. It is noted that the teacher repeatedly helped orphans, former prisoners, wounded and sick military personnel. In very difficult conditions of war, she solves problems of food supply for peasants. As secretary of the "Village Owner" I. Blazhkevich personally asked for help to the inhabitants of the ruined villages.

I. Blazhkevich tried to raise the socio-economic level of life of peasants and through the organization of special economic courses. Much attention was paid to I. Blazhkevich's contribution to the process of organizing rural cooperative institutions and the development of the Ukrainian cooperative movement. This direction of her public work deserves the attention of historians and ethnographers.

The writer participated in various mass events (such as the celebration of Nicholas, a joint "holy" on Easter for schoolchildren), as well as in the organization of kindergarten and summer children's camp.

The author stressed that, through her active public activities, I. Blazhkevich repeatedly suffered persecution on the part of the Polish authorities.

Key words: Ivanna Blazhkevich, memoirs, public activity, peasants.

Відома дитяча письменниця, поетеса, журналістка і педагог Іванна Блажкевич (1886–1977) належить до тих непересічних особистостей, на прикладі яких слід виховувати сучасне молоде покоління. Усе її життя стало безпосереднім втіленням християнської ідеї допомоги ближньому. Як справедливо зауважила краєзнавець І. Дем'янова, “розповіддю про цю легендарну жінку треба розпочинати уроки патріотизму в перший день кожного навчального року. Ніхто більше не зробив для розвою кооперації в селах і містечках Галичини, ніж ота тендітна й скромна вчителька та просвітянка. Нічиє слово на численних вічах і зборах галичанок не було таким пристрасним і переконливим. Ніхто не мав такої відваги, працелюбства, самопожертви, не зазнав таких болючих втрат...”¹.

У статті маємо на меті на основі мемуарних джерел проаналізувати громадську роботу вчительки в роки Першої світової війни. Насамперед зауважимо, що мемуарна спадщина Іванни Блажкевич дуже багата і різнопланова. Вона залишила численні автобіографічні записи, які дозволяють відтворити життєвий шлях і культурно-освітню, кооперативну, літературну діяльність. На нашу увагу заслуговують сторінки записної книжки, яка зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України. З них випливає, що авторка цікавилася різноманітними господарськими питаннями, проблемами покращення санітарно-гігієнічних умов проживання сільського населення Галичини, а особливо – феміністичним рухом, теорією та методикою дошкільного виховання². У Державному архіві Тернопільської області діяльності І. Блажкевич присвячений окремий фонд (Р–3205), де чільне місце займають етнографічні матеріали та дві автобіографії³. Саме з них довідуємося про юні роки майбутньої письменниці і педагога, початок літературної і громадської діяльності.

Мемуарна спадщина І. Блажкевич неодноразово привертала увагу дослідників. Ще у 1937 р. “Літопис Червоної Калини” надрукував спогади, пов'язані із проголошенням Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР)⁴. У 1991 р. журнал “Дзвін” опублікував частину її щоденника часів Першої світової війни⁵. У 2016 р. вийшла друком нова книга, яка охоплює спогади вчительки про дитинство та навчання у Тернопільській виділовій

¹ Дем'янова І. Слово про авторку // Блажкевич І. Жінка на бойовій лінії: спогади, щоденник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2017. С. 3.

² Блажкевич І. Записи різного характеру, 1928–1931 рр. // Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України (відділ рукописів). Ф. 243. Спр. 2. 51 арк.

³ Блажкевич І. Автобіографія, 1941–1942 рр. // Державний архів Тернопільської області (ДАТО). Ф. Р–3205. Оп. 1. Спр. 1. 4 арк.; Блажкевич І. Автобіографія. Машинопис з авторським підписом // ДАТО. Ф. 320. Оп. 1. Спр. 2. 23 арк.; Блажкевич І. Етнографічні записи про село Денисів, 1936 р. // ДАТО. Ф. Р–3205. Оп. 1. Спр. 8. 678 арк.; Приказки та прислів'я, записані І. Блажкевич. Рукопис // ДАТО. Ф. Р–3466. Оп. 1. Спр. 139. 1 арк.

⁴ Блажкевич І. Листопадовий спогад // Літопис Червоної Калини. 1937. Ч. 12. С. 4–6.

⁵ Блажкевич І. Спогади (30.7.1914 – 4.10.1921 рр.) // Дзвін. 1991. №5. С. 117–129; Її ж. Спогади (30.7.1914 – 4.10.1921 рр.) // Дзвін. 1991. №6. С. 136 – 147.

школі (до 1900 р.), щоденник “Жінка на бойовій лінії” та окремі спогади, присвячені кооперативній діяльності у 1932 – 1935 рр.⁶ У щоденнику знаходимо найбільше інформації стосовно громадської діяльності педагога, тому він є об’єктом нашої посиленої уваги. На жаль, багато тексту з різних причин втрачено, а деякі питання автор оминула навмисне⁷. Записи охоплюють 1914 – 1921 рр. і є цінним історичним джерелом періоду Першої світової війни та подальших національно-визвольних змагань українців на теренах Галичини. Особливо ретельно у них відображено повсякденне життя вчительки та її оточення в умовах воєнних дій, порядок встановлення українського самоврядування у часи ЗУНР.

Коли розпочалася війна, І. Блажкевич проживала у с. Залуква (нині Галицького району Івано-Франківської області). Туди у 1914 р. перевели на посаду “управителя” школи її чоловіка Івана Блажкевича. Оскільки чоловіка у перші ж дні мобілізували на фронт, вчителька залишилася сама з двома малолітніми дітьми (синові Богдану було два роки, а доньці Любі тільки 10 днів)⁸. У цей час вона фактично перебрала на себе керівництво Залукв'янською школою і завдяки тому, що постійно у ній проживала, зберегла приміщення від руйнації і пограбувань.

У школі неодноразово квартирували військові то російської, то австро-угорської армій. Маючи можливість спілкуватися із представниками ворогуючих сторін, І. Блажкевич неодноразово замислювалась над проблемами падіння морально-етичних цінностей в умовах війни. Зокрема, у щоденнику привертають увагу рядки, присвячені синові: “Лише тяжко мені, коли дивлюся на свою дитину. Бо не раз приходить на думку: пощо я стараюсь вщепити в цю дитячу душу якісь засади моралі і т.д. Чи на це, щоби мій син колись переживав душевну боротьбу, як прийдеться їх топтати безпощадно в часі війни. Бо на війні душа зовсім лишня. Вистане бути дресованою твариною”⁹.

Незважаючи на складні родинні обставини (постійні нестатки і раптову смерть доньки), вчителька зосередилася на порятунку від голоду дітей-сиріт¹⁰. У щоденнику за 18 листопада 1916 написала: “Нині евакуювали Галич до решти. І знов поперед наші очі пересунулася страшна картина виселенців. Особливо ті діти, ті діти! Як дуже жалко цього цвіту. Куди ж воно їде під зиму? Виносимо діточкам на дорогу молока в пляшках. Плач товчється в горлі”¹¹. У 1917 р. вона створила організацію “Сирітський захист” для воєнних сиріт¹². У тісній співпраці із місцевим священиком

⁶ Блажкевич І. Жінка на бойовій лінії // Блажкевич І. Жінка на бойовій лінії: спогади, щоденник. С. 26 – 254; її ж. Кооперація. 1932 – 1935 // Блажкевич І. Жінка на бойовій лінії: спогади, щоденник. С. 255 – 310; її ж. Спогади // Блажкевич І. Жінка на бойовій лінії: спогади, щоденник. С. 5 – 25.

⁷ Дем’янова І. Слово про авторку. С. 3.

⁸ Блажкевич І. Жінка на бойовій лінії. С. 26.

⁹ Там само. С. 116.

¹⁰ Нагачевська З. Педагогічна думка і просвітництво в жіночому русі Західної України (друга половина XIX ст. – 1939 р.). Івано-Франківськ, 2007. С. 280.

¹¹ Блажкевич І. Жінка на бойовій лінії. С. 136.

¹² ДАТО. Ф. 3205, оп. 1, спр. 2, арк. 15.

влаштувала літній відпочинок для 40 дітей із сиротинця, заснованого митрополитом А. Шептицьким у Львові¹³.

Не меншу увагу І. Блажкевич приділяла питанням економічного піднесення галицького села. Так, ще восени 1915 р. у Залукві вона заснувала і очолила кооператив “Власна поміч”. Крім того, працювала секретарем “Сільського господаря”, філія якого розміщувалася у її помешканні в школі¹⁴. Як стверджує у спогадах, за період від 21.10.1917 по 31.01.1918 рр. відновила роботу у 13 гуртках господарського товариства і заклала три крамниці. Канцелярія організації, а фактично авторка щоденника, впродовж 1.12.1917 – 21.01.1918 рр. завела 405 справ¹⁵. Згідно підсумків за неповний 1918 р. до діяльності філії “Сільського господаря” у Галичі було залучено 28 гуртків (4892 члени). Тут же варто наголосити, що І. Блажкевич відвідала загальні збори кожного гуртка і виголосила у навколишніх селах 17 доповідей на кооперативну тематику¹⁶.

Учительці доводилося у дуже складних умовах воєнного часу вирішувати проблеми постачання продуктів харчування та насінневого матеріалу. Наприклад, для того, щоб місцеві селяни змогли отримати картоплю на насіння, вона здійснила поїздку в Жидачівський повіт. Там, розповівши про злидні у зруйнованих селах, зібрала практично два вагони овочів. На жаль, ця акція завершилася безрезультатно, оскільки жидачівський староста заборонив вивозити зібрану допомогу¹⁷.

Як секретар “Сільського господаря” І. Блажкевич особисто клопотала про допомогу мешканцям зруйнованих сіл, полагаючи усі канцелярні формальності: “Велике запотрібвання насінням, недостача солі, мила, нафти, епідемія тифу, стримання виплати військових причинків – це все з усіх сил кличе: пиши і пиши”¹⁸. На відміну від звичайних чиновників вона добре знала потреби населення, оскільки неодноразово відвідувала зруйновані села. Зокрема, у січні 1918 р. залишила такий запис про с. Лани (нині Галицького району Івано-Франківської області): “Ось приміром, про село Лани говорено звичайно, що там добробут: “Під москалями були весь час боїв, біди ніякої не зазнали”. Заїхала я туди, а там ні одної хати. Ще літом 1916 мадяри, найшовши полишені австрійськими офіцерами військові карти, звеліли населенню виступити з села і артилерійськими стрілами зруйнували його доценту. Тепер всі мешканці живуть в землянках, тиф кладе їх поголовно, але ще не було кому зробити виказів (прохань про допомогу – О.Д.), отже в старостві всі були переконані, що в Ланах добробут”¹⁹.

¹³ Блажкевич І. Жінка на бойовій лінії. С. 199. (Принагідно зазначимо, що весною 1919 р. вчителька разом з іншими активістами відкрила у Залукві сиротинець для 20 дітей (Там само. С. 228)).

¹⁴ Чорна М. Діяльність Івонни Блажкевич у Подільському союзі кооперативів упродовж 20 – 30-х років ХХ століття // Вісник Львівської комерційної академії. Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2013. Вип. 11. С. 98

¹⁵ Там само. С. 169.

¹⁶ Там само. С. 206.

¹⁷ Там само. С. 179.

¹⁸ Там само. С. 177.

¹⁹ Там само. С. 167.

Зважаючи на важку санітарно-епідеміологічну ситуацію у згаданому населеному пункті, вчителька зверталася до Намісництва і Міністерства здоров'я²⁰.

Доказом наполегливості і вражаючої працьовитості І. Блажкевич, є справа, пов'язана із виплатою допомоги селянам, які під час війни були виселені з своїх домівок. За законом прохання про відшкодування втрат можна було подати тільки впродовж трьох місяців (до 12 квітня 1918 р.). Ситуацію ускладнював той факт, що прохання мали бути написані на спеціальних бланках, які канцелярія “Сільського господаря” отримала із значним запізненням аж 23 березня. Залучивши до роботи інших ентузіастів, вчителька працювала “буквально днем і ніччю, щоб не проминути речинця (терміну – О.Д.)”²¹. Результатом стали понад 3 тис. бланків з проханням про допомогу. Як зазначила авторка, “комісар Б. в станиславівському старостві аж ахнув з переляку, побачивши доставлені стоси подань про виселенецькі причинки. Бо ж друки прийшли так пізно, що зовсім слушно міг сподіватись, що навіть половина виселенців не поспіє на час із внесенням подань, а вслід за цим буде менше роботи”²².

Зі щоденних записів випливає, що І. Блажкевич дуже турбувалася злиденним життям селян і сприймала це як особисту трагедію. Водночас вона справедливо нарікала на неефективність, а той бездієвість численних державних інституцій, покликаних рятувати населення від голоду. Особливо вражає запис за 5 травня 1918 р.: “Великдень. Ніякого торжества в моїй душі. Поділ харчів між рятункові комітети поодиноких громад, який переводила я через усі послідні дні, виснажив мене. Такий цей приділ мізерний супроти запотребовання, що не раз аж смішно стає... Ні зерна на насіння, ні знаряддя рільничого, ні бараболь, ні ліків, ні соли, ні нафти... Лише шуму багато. Засідання, наради та й тільки... Чи дав би хто віру, що так шумна апровізація від осені дотепер виділила на понижені села усього по 140 гр муки на особу?”²³. Не менше турбував її повний занепад у сфері шкільної освіти. Зокрема, вона зазначала, що 17 навколишніх сіл зовсім не мають шкіл, а в 21 населеному пункті або нема вчителя, або “вчать пригортаючи”²⁴. Далі читаємо: “Дітвора марнується. Населення босе, півнаге, виснажене голодом. А тут ще спинюють полагодження військових і виселенецьких причинків. Найгірше, що прийде відмова причинків усім селам, котрі були виселені росіянами, або які самі мусіли виступити внаслідок боїв. І звідки в таких обставинах набрати святкового настрою?”²⁵.

Зазначимо, що І. Блажкевич намагалася піднести соціально-економічний рівень життя селян і через організацію спеціальних господарських курсів. Один із таких курсів домашнього господарства вона

²⁰ Там само. С. 177.

²¹ Там само. С. 178.

²² Там само. С. 178.

²³ Там само. С. 180.

²⁴ Там само. С. 180.

²⁵ Там само. С. 180 – 181.

ініціювала у Залукві в лютому 1918 р.²⁶ У травні цього ж року педагог взяла участь у зборах “Союзу українок”, на яких виступила із рефератом “Про потребу економічної організації жіноцтва”²⁷. Вона сама вела зразкове господарство, пропагуючи пасічництво, садівництво, птахівництво, а також дбала про зростання власного фахового рівня. Так, з 1 по 12 червня 1918 р. вчителька навчалася на господарських курсах у Відні. Скориставшись нагодою, вона виголосила доповідь про важке становище населення у бойових умовах і від імені “Союзу українок” Галичини закликала австрійське жіноцтво надати допомогу зруйнованим селам при відбудові домашнього господарства і хоча б цим “сплатити борг вдячності знищеним війною країнам за спасення від руїни”²⁸.

Під час виготовлення статистики зруйнованих у ході війни господарств І. Блажкевич побачила страшні злидні. За її підрахунками у селах, які належали до відділу “Сільського господаря” у Галичі, було знищено 15258 будівель, у тому числі близько 4000 житлових будинків. Як наслідок, понад 2,5 тис. родин мешкали у землянках чи під відкритим небом²⁹. Коли під час однієї із поїздок у липні 1918 р. вчителька ночувала у с. Кінчаки, де було зруйновано доценту 295 господарств, вночі здійнялася сильна буря із зливою. У щоденнику вона зазначала: “Мені на нічліг дали одну з найліпших садиб, а однак зі стелі капало. А що діялось у землянках? На це вказував лемент і плач дітей, який не вгавав цілу ніч, продираючися крізь шум дощу і гуркіт громів”³⁰.

За активну громадську роботу, спрямовану на порятунок населення в умовах Першої світової війни, у липні 1918 р. І. Блажкевич отримала від Міністерства суспільної опіки “Срібний хрест заслуги”³¹.

Окремою сторінкою у біографії І. Блажкевич стала участь у державотворчих процесах ЗУНР. Прибувши 1 листопада 1918 р. до Львова на з'їзд повітових організаторів у Народному Домі, вона однією із перших склала присягу на вірність новоствореній державі. З цього приводу занотувала: “Після промови пос. Цегельського запропонував хтось, щоб усіх зібраних заприсягти на вірність Українській Народній Республіці. Настроєва врочиста хвиля: вознеслися вгору правиці, а короткі слова щирої сердечної присяги зобов'язали зібраних до служби рідній державі і точного виконання виголошених тут обов'язків найближчих днів”³². Повернувшись до Залукви, вона разом із іншими активістами, обійшла вночі усі садиби, щоб мобілізувати добровольців. На її заклик сотня селян Залукви 2 листопада перебрала владу в Галичі. Вчителька особисто керувала роззброєнням

²⁶ Там само. С. 170 – 171.

²⁷ Там само. С. 184.

²⁸ Там само. С. 188 – 189.

²⁹ Там само. С. 192.

³⁰ Там само. С. 192.

³¹ Там само. С. 194.

³² Там само. С. 209.

місцевої польської жандармерії³³. Наступного дня І. Блажкевич провела віча у Залукві та Темирівцях, де закликала всіх військових, які перебували у відпустці, вступати до українського війська і організувати “стійкову сотню”. Остання мала забезпечити охорону стратегічно важливих об’єктів у Галичі³⁴. Вже 10 листопада під час віча у с. Кремидів їй доводилося заспокоювати розлючений натовп селян, які довідавшись про роззброєння місцевих жандармів, прагнули вчинити над ними самосуд³⁵.

При місцевому осередку “Сільського господаря” вчителька організувала комітет допомоги воєнним біженцям і колишнім полоненим. Вона неодноразово допомагала пораненим і хворим військовим у Станиславівському шпиталі. 17 листопада 1918 р. записала у щоденнику: “В часі останнього побуту в Станиславові була я в шпиталі при вул. 3 мая (сучасна вул. М. Грушевського – О.Д.). Страшно сказати! Стоси трупів вертаючих із Угорщини полонених, які падають, немов потруєні мухи, лежать у шопі. Страшно дається взнаки недостача молока. Зорганізувала я отже доставку молока з нашої округи. Щодня поставляють села почергово дві баньки по 25 літрів. Крім цього посилають газдині для ранених УСС живий дріб в койцях»³⁶.

Зазначимо, що І. Блажкевич була єдиною жінкою у складі повітової Української національної ради у Станиславові³⁷. Дізнавшись 21 листопада 1918 р. про перехід влади у Львові до рук поляків, вона взяла активну участь у мобілізації добровольців. За день відвідала 10 сіл, серед яких: Пукасівці, Острів, Перлівці, Суботів, Колодіїв, Дорогів, Селище, Темирівці та Блюдники. “У всіх намічених селах відбула я віча. А вага хвилі стрінулася, видко, у мас зі зрозумінням, бо наступного дня зголосилися до станційної команди добровольці з усіх, об’їханих мною сіл” – писала у щоденнику³⁸. 23 листопада вчителька скликала таке ж віче у Вікторові, де розповіла про захоплення Львова. У відповідь цього ж дня до військової команди у Галичі зголосилося аж 100 юнаків із вказаного села. На жаль, їх, як і інших добровольців із повіту, після реєстрації відправили по домівках³⁹.

З січня 1919 р. І. Блажкевич відновила навчання у залуквянській школі, тому її режим дня був доволі напруженим. Про це переконаємось із наступних рядків: “Зі школи виходжу о 3 годині пополудні. Відтак полагаджую справи СГ, а вечером відбираю касу з кооперативи “Поміч” в Галичі. Принесуть мені звітдам копицю паперових грошей, з якими треба сидіти не раз і до півночі, поки їх посортую, попакую і обчислю. Щонеділі

³³ Там само. С. 210.

³⁴ Там само. С. 212.

³⁵ Там само. С. 214.

³⁶ Там само. С. 216.

³⁷ Нагачевська З. Педагогічна думка і просвітництво в жіночому русі Західної України. С. 280–281.

³⁸ Блажкевич І. Жінка на бойовій лінії. С. 217.

³⁹ Там само. С. 217.

їду до котрогось села на збори кружка СГ. При цій нагоді збираю також уділи від членів Спілки “Поміч”, яких є уже 1208”⁴⁰.

Під час загострення польсько-української війни у травні 1919 р. І. Блажкевич разом із комендантом залізничного вокзалу Галича організувала на місці санітарний пункт для поранених і хворих бійців УГА, які потягами переїжджали зі сторони м. Ходорів до Станиславова. Для чергування у ньому зголосилися 17 дівчат із Залукви. Такий же санітарний пункт довелося відкрити і в самому селі. 23 травня І. Блажкевич занотувала у щоденнику: “Тягнуться наші стрільчики також гостинцем від сторони Войнилівської Сівки. Хто підводою, а хто пішком, лишаючи за собою криваві сліди. Для них улажено перев’язочний пункт у залуквянській школі. Нині перев’язали ми тут між іншими старшого вже ополченця Умреша, який тяжко поранений кулею “дум-дум” тягнувся пішки з-під Долини, без будь-якого порятунку і перев’язки...”⁴¹.

Через свою активну громадську діяльність І. Блажкевич неодноразово зазнала переслідувань з боку польської влади. З цього приводу у щоденнику за 9 червня 1919 р. писала, що впродовж 12 днів у її оселі проведено 17 обшуків. За цей же період її арештовували 8 разів⁴². У червні 1919 р. наказом вже польського шкільного інспектора педагогу заборонили мешкати у шкільному будинку і навчати дітей⁴³. Щоб уникнути неминучого арешту, жінка впродовж майже п’яти місяців змушена була переховуватися. У цей важкий для І. Блажкевич період життя, їй неодноразово допомагали колишні сусіди, місцевий лісник і навіть сестри-служебниці (вчителька “вбрана в монашу рясу “спасала душу” в маленькій келії напівзруйнованого монастиря”)⁴⁴. Завдяки старанням професора Станиславівської державної української гімназії Г. Павлюха їй вдалося легалізувати своє становище, а відтак і знову почати вчителювати⁴⁵.

Впродовж 1920 – 1922 рр. І. Блажкевич працювала учителькою школи ім. М.Шашкевича у Станиславові. Крім цього, вона влаштувалася секретарем відділу педагогічної організації “Взаїмна поміч українських учителів”. Попри чималий об’єм обов’язків, письменниця брала участь у різних масових заходах (таких як свято Миколая, спільне “свячене” на Великдень для учнів школи), а також в організації дитячого садка та літнього дитячого табору. Продовжувала активно виступати перед громадськістю. Як дізнаємося з автобіографії та щоденника, 8 листопада 1920 р. вона доповідала на віче у Перемишлі про завдання жінки у важкі повоєнні роки⁴⁶. 4 жовтня 1921 р., повернувся з полону чоловік Іван Блажкевич⁴⁷. З 1923 р. родина мешкала у

⁴⁰ Там само. С. 223.

⁴¹ Там само. С. 231.

⁴² Там само. С. 232 – 233.

⁴³ Там само. С. 241.

⁴⁴ Там само. С. 244 – 245.

⁴⁵ Там само. С. 251.

⁴⁶ ДАТО. Ф. Р-3205, оп.1, спр. 2, арк. 15; Блажкевич І. Жінка на бойовій лінії. С. 252.

⁴⁷ Там само. С. 254.

рідному селі Іванни Блажкевич – с. Денисів на Тернопільщині. Там вчителька розгорнула не менш активну громадську діяльність, однак це предмет окремого дослідження⁴⁸.

Таким чином, мемуарна спадщина Іванни Блажкевич дозволяє більш-менш цілісно відтворити основні складові її громадської діяльності у роки Першої світової війни. Зі сторінок щоденника “Жінка на бойовій лінії” та автобіографій дізнаємося про активну участь письменниці і педагога у встановленні місцевих органів влади ЗУНР. Ці джерела також містять важливу інформацію про її роль в організації матеріальної допомоги населенню, яке зазнало втрат внаслідок воєнних дій. Як бачимо, І. Блажкевич займалася написанням скарг і прохань про відшкодування майна, питаннями постачання продовольства та насіння для зубожілих родин, а також дбала про сиріт і колишніх військовополонених. Усвідомлюючи, що зростання соціально-економічного рівня життя населення потребує об’єднаних зусиль, вона навіть у кризові роки війни і післявоєнної розрухи наполегливо пропагувала ідеї кооперативного руху. На наш погляд, саме цей напрямок її громадської роботи заслуговує на посилену увагу істориків і краєзнавців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блажкевич І. Автобіографія, 1941–1942 рр. // Державний архів Тернопільської області (ДАТО), ф. Р–3205, оп. 1, спр. 1, 4 арк.
2. Блажкевич І. Автобіографія. Машинопис з авторським підписом // ДАТО, ф. Р–3205, оп. 1, спр. 2, 23 арк.
3. Блажкевич І. Етнографічні записи про село Денисів, 1936 р. // ДАТО, ф. Р–3205, оп. 1, спр. 8, 678 арк.
4. Приказки та прислів'я, записані І. Блажкевич. Рукопис // ДАТО, ф. Р–3466, оп. 1, спр. 139, 1 арк.
5. Блажкевич І. Записи різного характеру, 1928–1931 рр. // Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України (відділ рукописів), ф. 243, спр. 2, 51 арк.
6. Блажкевич І. Жінка на бойовій лінії / І. Блажкевич // Блажкевич І. Жінка на бойовій лінії: спогади, щоденник. – Тернопіль: навчальна книга – Богдан, 2017. – С. 26 – 254.
7. Блажкевич І. Кооперація. 1932 – 1935 // Блажкевич І. Жінка на бойовій лінії: спогади, щоденник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2017. – С. 255 – 310.
8. Блажкевич І. Листопадовий спогад / І. Блажкевич // Літопис Червоної Калини. – 1937. – Ч. 12. – С. 4–6.
9. Блажкевич І. Спогади / І. Блажкевич // Блажкевич І. Жінка на бойовій лінії: спогади, щоденник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2017. – С. 5 – 25.
10. Блажкевич І. Спогади (30.7.1914 – 4.10.1921 рр.) / І. Блажкевич // Дзвін. – 1991. – №5. – С. 117–129.
11. Блажкевич І. Спогади (30.7.1914 – 4.10.1921 рр.) / І. Блажкевич // Дзвін. – 1991. – №6. – С. 136 – 147.
12. Дем'янова І. Слово про авторку / І. Дем'янова // Блажкевич І. Жінка на бойовій лінії: спогади, щоденник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2017. – С. 3 – 4.

⁴⁸ Про цей період життя письменниці і педагога див. статтю: Дрогобицька О. Громадська діяльність Іванни Блажкевич (1886 – 1977) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. 2016. Вип. 28. С. 77 – 85.

13. Дрогобицька О. Громадська діяльність Іванни Блажкевич (1886–1977) / О. Дрогобицька // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – 2016. – Вип. 28. – С. 77 – 85.
14. Нагачевська З. Педагогічна думка і просвітництво в жіночому русі Західної України (друга половина XIX ст. – 1939 р.) / З. Нагачевська. – Івано-Франківськ, 2007. – 762 с.
15. Чорна М. Діяльність Іванни Блажкевич у Подільському союзі кооперативів упродовж 20 – 30-х років XX століття / М. Чорна // Вісник Львівської комерційної академії. – Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2013. – Вип. 11. – С. 96 – 103.

REFERENCES

1. Blazhkevych I. Avtobiohrafia, 1941–1942 rr. // Derzhavnyi arkhiv Ternopil'skoi oblasti (DATO), f. R–3205, op. 1, spr. 1, 4 ark.
2. Blazhkevych I. Avtobiohrafia. Mashynopys z avtorskym pidpysom // DATO, f. R–3205, op. 1, spr. 2, 23 ark.
3. Blazhkevych I. Etnohrafichni zapysy pro selo Denysiv, 1936 r. // DATO, f. R–3205, op. 1, spr. 8, 678 ark.
4. Prykazky ta pryslivia, zapysani I. Blazhkevych. Rukopys // DATO, f. R–3466, op. 1, spr. 139, 1 ark.
5. Blazhkevych I. Zapysy riznoho kharakteru, 1928–1931 rr. // Lvivska naukova biblioteka im. V. Stefanyka NAN Ukrainy (viddil rukopysiv), f. 243, spr. 2, 51 ark.
6. Blazhkevych I. Zhinka na bojovij liniyi / I. Blazhkevych // Blazhkevych I. Zhinka na bojovij liniyi: spogady, shhodennyk. – Ternopil: navchalna knyga – Bogdan, 2017. – S. 26 – 254.
7. Blazhkevych I. Kooperaciya. 1932 – 1935 // Blazhkevych I. Zhinka na bojovij liniyi: spogady, shhodennyk. – Ternopil: Navchalna knyga – Bogdan, 2017. – S. 255 – 310.
8. Blazhkevych I. Lystopadovyj spogad / I. Blazhkevych // Litopys Chervonoyi Kalyny. – 1937. – Ch. 12. – S. 4–6.
9. Blazhkevych I. Spogady / I. Blazhkevych // Blazhkevych I. Zhinka na bojovij liniyi: spogady, shhodennyk. – Ternopil: Navchalna knyga – Bogdan, 2017. – S. 5 – 25.
10. Blazhkevych I. Spogady (30.7.1914 – 4.10.1921 rr.) / I. Blazhkevych // Dzvin. – 1991. – №5. – S. 117–129.
11. Blazhkevych I. Spogady (30.7.1914 – 4.10.1921 rr.) / I. Blazhkevych // Dzvin. – 1991. – №6. – S. 136 – 147.
12. Dem'yanova I. Slovo pro avtorku / I. Dem'yanova // Blazhkevych I. Zhinka na bojovij liniyi: spogady, shhodennyk. – Ternopil: Navchalna knyga – Bogdan, 2017. – S. 3 – 4.
13. Drogobyczka O. Gromadska diyalnist Ivanny Blazhkevych (1886 – 1977) / O. Drogobyczka // Visnyk Prykarpatskogo universytetu. Istorija. – 2016. – Vy'p. 28. – S. 77 – 85.
14. Nagachevska Z. Pedagogichna dumka i prosvitnyctvo v zhinochomu rusi Zaxidnoyi Ukrainy (druga polovyna XIX st. – 1939 r.) / Z. Nagachevska. – Ivano-Frankivs'k, 2007. – 762 s.
15. Chorna M. Diyalnist Ivanny Blazhkevych u Podil'skomu soyuzi kooperatyviv uprodovzh 20 – 30-x rokiv XX stolittya / M. Chorna // Visnyk Lviv'skoyi komercijnoyi akademiyi. – Lviv : Vy'davnyctvo Lviv'skoyi komercijnoyi akademiyi, 2013. – Vy'p. 11. – S. 96 – 103.

Дата надходження до редакції: 09.10. 2018